

omvatten slechts zo'n 120 bedden. De high security patiënten, het geschatte aantal bedraagt 150, die nood hebben aan een sterk gestructureerde setting verblijven op dit ogenblik in penitentiaire instellingen.

Het voorstel van Minister Onkelinx, betreffende de oprichting van een instelling voor 400 patiënten, doet bij de spreker vragen rijzen naar de globale samenhang van de zorg voor de geïnterneerden. Van Malderen verwijst naar het advies aangaande een algemeen referentiekader voor de uitbouw van de forensisch-psihiatrische zorg, dat door de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen in 2001 werd geformuleerd. De spreker houdt bij de concretisering van een kader voor de uitbouw van een forensisch-psihiatrisch zorgcircuit rekening met dit advies en met de huidige context voor de opvang van de doelgroep in Vlaanderen en in het buitenland. De spreker stelt voor de zorg voor forensisch-psihiatrische patiënten bij voorkeur uit te bouwen in specifieke voorzieningen met voldoende schaalgrootte en een aangepast kader, op verschillende niveau's (low, medium, high) en buiten een penitentiaire setting. Afzonderlijke behandelings- of verblijfseenheden moeten uitgebouwd worden voor de medium en high risk groep. De opvang van low risk patiënten daarentegen dient zoveel mogelijk geïntegreerd te worden in de reguliere geestelijke gezondheidszorg. Doorstroming moet plaatsvinden op initiatief van de patiënt, de bevoegde justitiële instantie of de betrokken voorziening. Er dient een onderscheid gemaakt tussen een begeleidingsfunctie (care) en een behandelingskader (cure). Op basis van wetenschappelijk verantwoorde maatstaven dient, binnen het behandelingskader, gewerkt te worden met een tijdspectief. Binnen de high en medium security dienen er afzonderlijke zorgtrajecten te bestaan voor minimaal -verdere differentiatie is zinvol- drie subdoelgroepen, namelijk verstandelijk gehandicapten met een psihiatrische problematiek, psychotici en patiënten met een persoonlijkheidsstoornis. De spreker benadrukt dat een grondige expertise moet voorafgaan aan het opleggen van een gerechtelijk statuut en wijst er op dat zorgvoorzieningen dienen betrokken te worden in de doorverwijzing van patiënten naar

een voorziening. Een zorgplicht kan gelden op het niveau van een netwerk van voorzieningen binnen een bepaald werkingsgebied. Een justitiële instantie (heden: de Commissies ter Bescherming van de Maatschappij) dient steeds verantwoordelijk te blijven voor de patient.

Uit de vragenronde kunnen we concluderen dat de sprekers bekommerd zijn om zowel de aard van het voorstel van de Minister van Justitie als betreffende de termijn waarop dit zal kunnen gerealiseerd worden. Heimans benadrukt dat vertrekkende vanuit een lange termijn visie, de maatschappelijke kost groot zal zijn indien er niet iets gebeurt. Casselman geeft aan dat het niet wenselijk is meer te denken in termen van bakstenen dan van therapeutisch personeel. De actoren spreken de hoop uit te worden gehoord door de beleidsmakers.

SYLVIE DE VUYSERE

Katholieke Hogeschool Mechelen

Noten

¹ Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidheid

² Commissies ter Bescherming van de Maatschappij

³ DE VUYSERE, S., CASSELMAN, J. en VERVAEKE, G., "De geïnterneerdenpopulatie van Vlaanderen: enkele cijfergegevens", *Panopticon*, 2003-6, 599-604.

⁴ Multidisciplinair forum dat beleidsondersteunend en beleidskritisch wenst te interveniëren bij de ontwikkelingen inzake internering in Vlaanderen. Het secretariaat van het "Netwerk Internering" is ondergebracht bij de Liga voor de rechten van de Mens

⁵ Verbond der Verzorgingsinstellingen

⁶ Verbond van Openbare Verzorgingsinstellingen

CRIMINOLOGIE EN STRAFRECHTSTHEORIE

RECENTE ONTWIKKELINGEN BINNEN HET HEDENDAAGS BESTRAFFINGSDENKEN

De straftoemeting in België zal een verregaande transformatie ondergaan indien het aan de

Commissie Holsters ligt. Haar subcommissie straftoemeting¹ stelt immers een ingrijpende hervorming voor van het bestaande bestraf-fingssysteem voor meerderjarigen. Drie grote krachtlijnen zijn terug te vinden in hun voorstel-len: het herstelrechtelijk gedachtegoed als basis voor de bestraffing, een "communicatieve en participatieve rechtspleging", en een aangepast sanctiestelsel. (Commissie-Holsters, 2003: 1-3)². Of deze voorstellen werkelijkheid zullen worden is nog de vraag, alleszins bieden ze een interes-sant aanknopingspunt voor een korte duiding vanuit de strafpraktijk van recente ontwikkelin-gen binnen de straftheorie. We richten ons - zon-der deze in extenso te bespreken - op twee aspec-ten van de interessante voorstellen van deze subcommissie straftoemeting (verder aange-uid als de Commissie Holsters): de herstelrech-telijke basis voor het straffen en de "communica-tieve en participatieve rechtspleging".

I. Herstelrechtelijke basis voor het straffen

De commissie Holsters is duidelijk gewonnen voor het herstelrechtelijk gedachtegoed. Ze meent dat de herstelrechtelijke visie zo maxi-maal als mogelijk moet worden geïntegreerd in het bestaande strafrechtelijk systeem en niet in een parallel of alternatief systeem (Commissie-Holsters, 2003: 5). Het laatste decennium is er ongetwijfeld een duidelijke opkomst van de her-stelrechtelijke benadering binnen de praktijk van het straffen maar ook binnen het theore-tisch denken over straffen. Binnen deze visie wordt het herstellen van de schade tegenover het slachtoffer en de maatschappij beschouwd als een grond voor bestraffing, of in het herstel-rechtelijk jargon omschreven als een grond tot "interventie" binnen of buiten een strafrechte-lijk kader. Deze basisfilosofie wordt evenwel bekritiseerd omdat het referentiepunt voor de bestraffing de subjectief door het slachtoffer vastgestelde schade betreft, wat de gelijke behandeling van daders en de evenredigheid tussen het misdrijf en de straf problematisch maakt. Om als volwaardige straftheorie te gel-den moet het conceptueel kader van het herstel-recht echter nog verdere uitwerking en onder-bouw krijgen. (zie o.a. Beyens, 2000: 218-221 & 277-278; de Keijser, 2001: 408-411; Von Hirsch,

1998: 672-676). Bijgevolg wekt het toch enige ver-bazing op dat deze herstelrechtelijke benadering zo'n prominente plaats heeft gekregen in de voorstellen van de Commissie Holsters, wat in het desbetreffende rapport ook theoretisch wei-nig wordt uitgewerkt.

Daarnaast komt in de voorstellen van de Commissie Holsters de rehabilitatieve visie aan bod. In het rapport wordt aangegeven dat een herstel- en rehabilitatieloga elkaar niet uitslui-ten maar elkaar juist aanvullen. Binnen de her-stellogica wordt immers eveneens gestreefd naar rehabilitatie van de dader, voor zover de belangen van het slachtoffer worden gevrij-waard. (Commissie-Holsters, 2003: 5). Niettemin zijn er verschillende accenten binnen deze beide benaderingen, waar de commissie evenwel geen verdere aandacht aan besteedt en de vraag stelt zich dus hoe hiermee moet worden omgegaan. Het schema van de Franse jurist-socioloog Faget (1997: 78-84) maakt de verschillende accenten tussen deze theoretische stromingen duidelijk. Hij onderscheidt in zijn beknopt schema vier mogelijke strafrechtelijke afhandelingen/stro-mingen: retributief, therapeutisch/rehabilita-tief, vergoedend/restitutief, en verzoenend/res-toratief.

Bij een retributieve afhandeling staat het bepalen van de individuele verantwoordelijk-heid en de schuld van de dader voor de gepleeg-de feiten centraal, terwijl een therapeutische/re-habilitatieve tussenkomst gericht is op het aan-pakken van de behoeften van de dader. In een restitutieve tussenkomst ligt de nadruk dan weer op het herstellen van de door het slachtof-fer geleden schade (waarbij het voornamelijk gaat om een geldelijke vergoeding). Tenslotte is de doelstelling van de restoratieve/verzoenende afhandeling het oplossen van het conflict tussen dader en slachtoffer (waarbij het gaat om het herstellen van hun relatie, wat ruimer is dan het herstellen van de schade).

De hedendaagse bestraffing wordt zodoende door Faget omschreven als een pluralistisch bestraffingssysteem waarbij de strafrechtelijke tussenkomsten en stromingen niet exclusief ten opzichte van elkaar bestaan, maar kunnen wor-den gecombineerd of elkaar chronologisch kun-nen opvolgen (Faget, 1997: 79). Het opleggen van

SCHEMA: STRAFRECHTELIJKE AFHANDELINGEN (FAGET, 1997: 80):

	retributief	therapeutisch/	vergoedend/	verzoenend/
		rehabilitatief	restitutief	restoratief
Basis	schuld	behoefte	schade	conflict
Focus	dader	dader	slachtoffer	relatie
Proces	opgelegd	opgelegd/aanvaard	opgelegd/aanvaard	onderhandeld
Uitkomst	straf	hulp	vergoeding	akkoord

een dienstverlening³ aan een dader kan bijvoorbeeld een uiting zijn van het nastreven van diverse doelstellingen.⁴ Een bestraffend aspect betreft het beperken van de vrijheid van de dader, verder kan het een "Wiedergutmachung" of een herstel aan de samenleving inhouden omdat de dader als het ware zijn schuld aan de samenleving betaalt door te werken. Daarnaast laat het ook de resocialisatie van de dader toe, een geslaagde dienstverlening kan immers de veroordeelde een positiever zelfbeeld geven en kan zorgen voor een gedragsbeïnvloeding. (Rex & Gelsthorpe, 2002: 312; Singer-Dekker, 1984: 37; van Kalmthout, 2001: 869 & 872). Een andere illustratie van de osmose tussen de verschillende strafrechtelijke afhandelingen is de bemiddeling in strafzaken. Retributieve aspecten liggen in de dreiging van een mogelijke vervolging voor de rechtbank indien de verdachte niet aanvaardt om eraan deel te nemen, en in het hervatten van de strafrechtelijke vervolging indien de procedure mislukt. Indien het een bemiddeling tussen de partijen betreft, kan het tussen hen bereikte akkoord bestaan uit een materiële vergoeding van de schade (restitutief aspect) en/of een oplossing van hun conflict en een herstel van hun relatie (restoratief aspect). De modaliteiten van therapie en vorming passen dan weer binnen de therapeutisch/rehabilitatieve afhandeling (voor de ondertussen eruit verdwenen dienstverlening zie de beschrijving hierboven). (Faget, 1997: 83-84: aangepast aan de Belgische situatie).

II. Communicatieve en participatieve rechtspleging

Uit het schema van Faget lichten we tenslotte nog het deelaspect van de procedure uit. Bij het reflecteren over straffen gaat tegenwoordig immers steeds meer aandacht uit naar de wijze waarop de straf wordt opgelegd en hoe justitie met de betrokken partijen omgaat. Ook de Com-

missie Holsters heeft aandacht besteed aan de rechtspleging, meerbepaald reiken ze in hun voorstellen principes aan voor een "communicatieve en participatieve rechtspleging", wat volgens hen volledig in de lijn ligt van het herstelrechtelijk denken. Ze schuiven drie algemene principes naar voor: de actieve participatie van diegenen die rechtstreeks betrokken zijn bij het strafproces, waarbij ten tweede eveneens de communicatie tussen hen van belang is, en ten derde de participatie van de justitiële en para-justitiële partijen bij het strafproces (Commissie-Holsters, 2003: 6 & 17-19). In het rapport vinden we evenwel maar weinig onderbouw voor dergelijke rechtspleging buiten de verwijzing naar het herstelrecht.

Tulkens en van de Kerchove (1996: 445-449) reiken inzake dit processuele aspect een interessante analyse aan van de Belgische strafrechtspleging en onderscheiden vier modellen van justitie: "*une justice imposée*", "*une justice participative*", "*une justice consensuelle*", en "*une justice négociée*". Bij het eerste model van de "klasiek opgelegde justitie" wordt het misdrijf uitsluitend beschouwd als een aantasting van het algemeen belang en gebeuren de opsporing, vervolging en berechting dan ook volledig door staatsorganen, die unilateraal beslissingen nemen die op autoritaire wijze aan de betrokkenen worden opgelegd. Bij het tweede model van de "participatieve justitie" verliest de strafrechtspleging haar uitsluitend staatsrechtelijk en unilateraal karakter, en worden bepaalde graden van actieve participatie van privé-personen (daders, slachtoffers of andere personen) toegelaten bij het verloop van de procedure. In het derde model van de "consensuele justitie" wordt dan in meer of mindere mate rekening gehouden met de instemming van de betrokkenen, hetzij op positieve wijze door een aanvaarding, hetzij op negatieve wijze door de afwezigheid van een weigering. Het vierde model van de

"onderhandelende justitie" gaat nog een stap verder en geeft aan de betrokken particulieren de gelegenheid om in discussie te treden, wat kan uitmonden in een daadwerkelijk onderhandeld akkoord.

Het "participatieve, consensuele en onderhandelende model van justitie" - wat ruimer is dan de communicatieve en participatieve rechtspleging van de Commissie Holsters - wordt gemakkelijk (louter) geassocieerd met een restoratieve afhandeling. Faget (1997: 83)⁵ en Tulkens en van de Kerchove (1996) associëren dit model evenwel ook met andere afhandelingen. Bijvoorbeeld bij de modaliteiten (weliswaar) in het kader van een bemiddeling in strafzaken van medische behandeling of therapie (therapeutische afhandeling), vorming (rehabilitatieve afhandeling) en dienstverlening (retributieve/rehabilitatieve/restoratieve afhandeling) vinden we zowel participatieve, consensuele als onderhandelende elementen terug. Onder meer wordt de verdachte opgeroepen, wat de mogelijkheid biedt van een participatie. Verder is er de aanvaarding van deze modaliteiten, en daarnaast is er als onderhandelend element de kans om er zelf concreet mee inhoud aan te geven. Daarnaast zijn participatieve en consensuele aspecten tevens aanwezig bij de procedure van minnelijke schikking (hoewel deze aspecten een inhoudelijke andere invulling krijgen). Met name moet eerst door de verdachte de eventuele schade aan het slachtoffer worden vergoed of de burgerrechtelijke verantwoordelijkheid worden erkend, wat dus impliceert dat de houding - participatie - van de dader en het slachtoffer van belang is. Tevens moet de verdachte aanvaarden om een geldsom te betalen, wat een uiting is van consensuele justitie.

Het voorbeeld van de minnelijke schikking toont verder aan dat een justitie met participatieve en consensuele elementen eigenlijk niet zo nieuw is in onze strafrechtsbedeling als het wel lijkt. De minnelijke schikking werd immers reeds in 1935 ingevoerd (KB van 10 januari 1935⁶) en al daarvoor in 1800 waren stemmen opgegaan tot de invoering ervan, met het oog op de ontlasting van de rechtbanken (Dupont, 1984: 470-472; Tulkens & van de Kerchove, 1996: 456-457; Versée, 1954: 13-17). Het onderhandelende aspect zoals bij

een bemiddeling is evenmin niet zo nieuw als reactie op misdrijven. Voor de invoering van ons klassieke systeem van strafrechtspleging met het openbaar ministerie als centrale actor werd er reeds een beroep op gedaan. (Peters, 1993: 100-103; 2001: 403). Het laatste decennium lijkt het model van een participatieve, consensuele en onderhandelende justitie evenwel vanuit verschillende hoeken (bepaalde 'restorative justice' academici, de bemiddelingspraktijk, het beleid) steeds meer naar voren te worden geschoven als een nieuw 'ideaal' dat de legitimiteit van justitie kan verhogen, waarbij participatieve, consensuele en onderhandelende elementen enigszins meer worden opgevat als een daadwerkelijke actieve inbreng van dader én slachtoffer. Het wordt geacht een manier aan te reiken om de vertrouwencrisis van justitie aan te pakken.⁷

In ons doctoraatsonderzoek⁸ beogen we een verdere studie van dit participatieve, consensuele en onderhandelende model van justitie. Wanneer we immers de wetgevende initiatieven bekijken van bemiddeling in strafzaken en de minnelijke schikking lijkt dit model veeleer vanuit instrumentele overwegingen geïnspireerd te zijn, met name om zo snel en efficiënt mogelijk een grote hoeveelheid van geschillen te beheren buiten de rechtbank om. Legitimiteit wordt bijgevolg gemakkelijk verengd tot "*efficacité*" en "*efficience*" (Mincke, 2002: 25).⁹ Daarnaast kent het model ook een belangrijkere plaats toe aan het (mogelijke) slachtoffer en aan de emoties omtrent criminaliteit. Waar voorheen de dader tegenover een sterke staat stond en dus de nodige rechtswaarborgen kreeg toebedeeld, lijkt het nu meer een gezamenlijke actie te worden van de staat en het slachtoffer tegen de dader. Deze laatste wordt meer in een "*service-rol*" ten aanzien van het slachtoffer geduwd, dat op zijn beurt mee de legitimiteit van het straffen gaat bepalen. (Daems, 2004: 17 & 15). Legitimiteit is bijgevolg een concept "*aux multiples facettes*", wat in een democratische staat het respect van verschillende criteria impliceert die echter moeilijk zijn om allemaal te verenigen en menen we ook van te identificeren. (Mincke, 2002: 37). Een verdere reflectie dringt zich dus op van de criteria die komen te kijken bij dit model van justitie. We sluiten af met de passende overweging van 't

Hart en Foqué (1997: 17): "Zonder reflectie en daarop geënte theorievorming zal de uitoefening van de staatsmacht blijven lijden aan een tekort aan legitimiteit en overgeleverd worden aan een contextloze demagogie".

III. Bibliografie

Beyens, K. (2000). *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*. Brussel: VUBPress.

Commissie-Holsters. (2003). *Eindverslag van de Commissie strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting. Deel II: Straftoemeting*. Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie.

Daems, T. (2004). Holsters, slachtoffers en emoties: Enkele kanttekeningen. *Niet gepubliceerd*, 1-20.

de Keijser, J. W. (2001). Theoretische reflectie. De vergeten basis voor een bezonnen rechtspleging. *Delikt en Delinkwent*, 31(4), 390-415.

Dupont, L. (1984). Hoe minnelijk is de minnelijke schikking? *Panopticon*, 469-476.

Faget, J. (1997). *La médiation. Essai de politique pénale*. Toulouse: Erès.

Fijnaut, C. (1999). De Dutroux-crisis in België: de reacties van de regering en het parlement. *Delikt en Delinkwent*, 29(5), 408-418.

Huyse, L., Verdoodt, A. (1999). Dertig jaar justitiebeleid. Kroniek van een aangekondigde crisis. *Panopticon*(1), 3-19.

Mincke, C. (2002). *Efficacité, efficience et légitimité démocratique du ministère public. Quand l'arbre cache la forêt*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Peters, T. (1993). Bemiddeling, herstel en strafrechtspleging. *Panopticon*(2), 97-106.

Peters, T. (2001). Bemiddeling en herstel(recht): praktijk en beweging. *Panopticon*(5), 403-408.

Rex, S., Gelsthorpe, L. (2002). The Role of Community Service in Reducing Offending: Evaluating Pathfinder Projects in the UK. *The Howard Journal*(4), 311-325.

Singer-Dekker, H. (1984). *Dienstverlening*. Arnhem: Gouda Quint.

Snacken, S. (2002). Inleiding. In S. Snacken (Ed.), *Strafrechtelijk beleid in beweging* (pp. 7-15). Brussel: VUBPress.

't Hart, A. C., Foqué, R. (1997). Denken en doen. In A. C. 't Hart (Ed.), *De Meerwaarde van het Strafrecht: essays en annotaties* (pp. 15-22). Den Haag: NV Sdu.

Tulkens, F., van de Kerchove, M. (1996). La justice pénale: justice imposée, justice participative, justice consensuelle ou justice négociée? *Revue de droit pénal et de criminologie*(5), 445-494.

van Kalmthout, A. M. (2001). "Si non solvit in opere..." *Bijdragen over de geschiedenis en ontwikkeling van onbetaalde arbeid als strafsancie*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Versée, T. (1954). *Minnelijke schikking*. Brussel: Larcier.

Von Hirsch, A. (1998). Penal Theories. In M. Tonry (Ed.), *The Handbook of Crime and Punishment* (pp. 659-682). New York: Oxford University Press.

X. (2003). Krachtlijnen van de voorstellen van de Commissie strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting. *Fatik*, 21(99), 17-20.

AN RAES

Vorser, Vakgroep Criminologie,
Vrije Universiteit Brussel.

Noten

¹ De 'Commissie strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting', de zogenaamde Commissie Holsters, werd opgericht door de voormalige minister van Justitie Verwilghen. De subcommissie straftoemeting betrof één van de drie subcommissies.

² Voor een beknopte samenvatting zie (X, 2003).

³ Met de invoering van de autonome werkstraf is de wettelijke maatregel van 'dienstverlening' op 1 mei 2004 uit de bemiddeling in strafzaken en de probatie verdwenen (zie art. 1 K.B. 18 juni 2003 tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van sommige bepalingen van de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, B.S. 17 juli 2003, 38306). De sanctie van dienstverlening bestaat bijgevolg nu enkel nog als autonome straf op het niveau van de rechtbank, met name de autonome werkstraf.

⁴ De dienstverlening is dan ook in de literatuur reeds betiteld geweest als een "kameleonachtige

figuur" (Singer-Dekker, 1984: 37) of als "*a penal Jack of all trades*" (Rex & Gelsthorpe, 2002: 312).

⁵ Faget bekijkt dit louter m.b.t. het element van consensualisme.

⁶ Daarna werd de wet verscheidene malen aangepast (door het KB 21 juni 1939, en de wetten van 16 juni 1947, 7 juni 1949, 30 december 1957, 28 juni 1984 en 10 februari 1994).

⁷ Voor een beschrijving van deze legitimiteitscrisis zie: (Fijnaut, 1999: 7-12; Huyse & Verdoodt, 1999: 3-19; Snacken, 2002: 7-12).

⁸ In ons doctoraatsonderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel onderzoeken we of het participatieve, consensuele en onderhandelende model van justitie kan bijdragen tot een meer legitieme justitie, en dit vanuit een penologisch perspectief met daaraan toegevoegd relevante inzichten uit verschillende disciplines. Promotor: Prof. Dr. S. Snacken en co-promotor: Prof. Dr. K. Beyens.

⁹ "*Efficacité*" betekent de doeltreffendheid: welk doel wilde de wetgever bereiken en is dit bereikt. "*Efficiency*" is het rendement van de actie (een kosten-baten analyse). (Mincke, 2002: 27).

VREEMDELINGEN

DE ANTIDISCRIMINATIEWET: HOOFDLIJNEN EN TOEPASSINGEN

I. Algemeen

Inmiddels iets langer dan een jaar geleden verscheen de wet van 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding - inmiddels beter bekend als de 'antidiscriminatiewet' - in het *Staatsblad*.¹

De wet biedt vooral een wettelijke grondslag voor de zogenaamde horizontale doorwerking van het gelijkheidsbeginsel. Met andere woorden, de wet heeft in belangrijke mate betrekking op de wijze waarop en de mate waarin de principes van gelijke behandeling en non-discriminatie doorwerken in de relaties tussen burgers onderling.

Evenals zijn ideologische voorganger - de antiracismewet² - kende de wet een lange en soms tamelijk moeizame voorgeschiedenis. Juri-

disch gezien vormt de wet in belangrijke mate de implementatie van twee Europese richtlijnen, de zogenaamde Ras- en Kaderrichtlijnen.³ Deze richtlijnen brengen een groot aantal verplichtingen met zich mee voor de Lidstaten waaraan door middel van de antidiscriminatiewet in grote lijnen voldaan zou moeten zijn.⁴

II. Discriminatiegronden en definitie discriminatie

De veelheid aan gronden op basis waarvan de wet discriminatie verbiedt, betreft: geslacht, zogenaamd ras,⁵ huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, fortuin, leeftijd, geloof of levensbeschouwing, huidige of toekomstige gezondheidstoestand en handicap of fysieke eigenschap (art. 2 § 1).

Voor wat betreft de definitie van 'discriminatie' zelf, maakt de wet een onderscheid tussen *directe* en *indirecte* discriminatie. Directe discriminatie is elk verschil in behandeling dat *direct* gebaseerd is op één van de discriminatiegronden en dat niet objectief en redelijk gerechtvaardigd kan worden (art. 2 § 1). Er valt te denken aan het stellen in een advertentie dat je niet wenst te verhuren aan homoseksuelen, een ander voorbeeld is het stelselmatig weigeren van toegang tot een disco aan elke Marokkaan.

Van indirecte discriminatie is sprake "wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze als dusdanig een schadelijke weerslag heeft op personen op wie een van de [...] discriminatiegronden van toepassing is, tenzij die bepaling, maatstaf of handelwijze objectief en redelijkerwijze wordt gerechtvaardigd" (art. 2 § 2). Het onderscheid wordt dus niet gemaakt aan de hand van de gronden zelf, maar het *effect* is toch discriminatoir. Het lijkt alsof er een neutrale eis wordt gesteld, maar het resultaat is dat er vooral personen uit een beschermde categorie worden getroffen. Te denken valt aan een maatregel die zonder redelijke rechtvaardiging deeltijdwerkers eenzijdig benadeelt, omdat hierdoor doorgaans vooral vrouwen worden geraakt. Ook taaleisen kunnen indirect discriminerend zijn, bijvoorbeeld wanneer men een uitstekende beheersing van de Nederlandse taal als voorwaarde stelt voor de vacature van een